

Warszawa, 9 maja 2018 r.

Ks. prof. dr hab. Jarosław Różański
Katedra Misjologii
Instytut Dialogu Kultury i Religii
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Ocena pracy doktorskiej mgra Marcina Imacha pt. „Misja ewangelizacyjna Kościoła w świetle adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Medio Oriente*”, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Jana Górskiego w Katedrze Teologii Fundamentalnej Misjologii i Filozofii Chrześcijańskiej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katowice 2018, ss. 226.

Przynajmniej kilkaset razy w roku, a nieraz i częściej, środki społecznego przekazu informują o starciach zbrojnych lub masakrach, nowych porozumieniach lub ich zerwaniach, lub też o interwencjach obcych wojsk na Bliskim Wschodzie. W tym regionie nawet Liban, kraj niegdyś mogący stanowić symbol wolności, tolerancji i względnego pokoju na pełnym napięcia w tym regionie, kraj z dobrze rozwijającą się gospodarką, handlem, turystyką i dzielnicami banków obracających dochodami ze sprzedaż ropy naftowej, stał się miejscem ciągłych napięć, walk, pogromów wyznaniowych i wciąż rosnącego zubożenia ludności, zwłaszcza z powodu trwającej wojny w Syrii. Szukając źródeł konfliktu na Bliskim Wschodzie trzeba koniecznie sięgnąć do ukształtowanej w minionych wiekach różnorodności wyznaniowej: żydowskiej, chrześcijańskiej podzielonej na kilkadziesiąt różnych wspólnot, podzielonej wspólnoty muzułmańskiej i wyznawców innych religii. Wspólnoty te rządziły się swoimi prawami i pełniły często automatycznie rolę partii politycznych. Demokracja, wolność, równość, laicyzacja, parlamentaryzm itd., które w państwach europejskich miały swoje tradycje, na całym Bliskim Wschodzie traciły swoją

aktualność - nie przemawiały za nimi całe wieki dotychczasowej historii. Zagrożenie dla pokoju przyszło z dwóch zasadniczych źródeł: szerzących się nietolerancyjnych haseł panislamizmu, jednego uprzywilejowanego narodu muzułmańskiego itd., które często były synonimami panarabizmu, narodu arabskiego itd. oraz z powodu konfliktu palestyńsko-izraelskiego, który zatoczył bardzo szerokie kręgi.

I. Ocena merytoryczna rozprawy

Niniejsza praca doktorska wpisuje się w potrzebny nurt opracowujący i przypominający o starożytnej kolebce chrześcijaństwa.

1. Tytuł

Sam tytuł pracy zdaje się zapowiadać pewną logiczną dwupoziomowość prezentowanej materii: nawiązuje do adhortacji apostołskiej Jan Pawła II *Ecclesia in Medio Oriente* oraz misji ewangelizacyjnej Kościoła na Bliskim Wschodzie.

2. Problem rozprawy

Problem rozprawy pana mgra Marcina Imacha został sprecyzowany poprawnie i wyjaśniony we „Wstępie”. Autor zaznacza, iż „celem rozprawy jest próba wskazania misyjnych elementów adhortacji apostołskiej *Ecclesia in Medio Oriente* mających swoje także uniwersalne zastosowanie. Praca powinna wskazać możliwości ewangelizacji w trudnych, niesprzyjających warunkach” (s. 8). Treść pracy odpowiada tematowi.

3. Źródła

Istotny wpływ na rzetelność niniejszej pracy doktorskiej mają wykorzystane przez Autora dość bogate źródła, chociaż w ich wykorzystaniu ograniczył się on do dość powszechnych i łatwo dostępnych.

4. Struktura

Autor przedstawił swoją problematykę w trzech rozdziałach, poprzedzonych wykazem skrótów i wstępem, a zwieńczonych zakończeniem oraz bibliografią.

„Wstęp” nie budzi zastrzeżeń. Zawiera prawie wszystkie elementy formalne, a więc wprowadzenie w problematykę i postawienie problemu dysertacji, omówienie źródeł, prezentacja metody i struktury pracy.

W pierwszym rozdziale Autor ukazuje rozwój idei misyjnej po Soborze Watykańskim II, koncentrując się zwłaszcza na pontyfikacie Jana Pawła II. Spośród miejsc Autor poświęca encyklice *Redemptoris missio* traktując ją jako zasadniczy drogowskaz czy też drogę dla adhortacji apostolskiej Jan Pawła II *Ecclesia in Medio Oriente*. Pierwszy rozdział podkreśla także wkład zwołanych przez Jana Pawła II synodów kontynentalnych, które miały także wpływ na kształt adhortacji *Ecclesia in Medio Oriente*.

Drugi rozdział pracy Autor poświęcił w całości Specjalnemu Synodowi Biskupów dla Bliskiego Wschodu z 2010 r., które zasadnicze inspiracje dla papieskiej adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Medio Oriente*. Na początku Autor zarysował okoliczności zwołania tego synodu, prezentując *Lineamenta* oraz sam przebieg synodu. Ostatnia część drugiego rozdziału została poświęcona samemu dokumentowi *Ecclesia in Medio Oriente*.

Ostatni, trzeci rozdział został poświęcony wyzwaniom ewangelizacyjnym, na które zwraca uwagę adhortacja apostolska *Ecclesia in Medio Oriente*. W pierwszej kolejności Autor podkreślił tutaj odpowiedzialność patriarchów, jako tych, którzy są odpowiedzialni za niesienie światła Ewangelii, słowem za dzieło misyjne. W dalszej części tego rozdziału wskazał na znaczenie dla ewangelizacji na Bliskim Wschodzie dialogu ekumenicznego i międzyreligijnego, a na końcu rozdziału zwrócił uwagę na rolę liturgii, która zwłaszcza w kontekście bliskowschodnim jest ważnym czynnikiem ewangelizującym.

Powyższa schematyczna analiza struktury pracy pozwala dostrzec istniejący w niej gruntowny naukowy zamysł, który został przeprowadzony dość konsekwentnie, choć miejscami w sposób niedoskonały.

W prezentacji bibliografii zabrakło mi podania w dziełach zbiorowych i przy tytułach z czasopism zakresu stron. Moje zastrzeżenia budzi także przytoczenie w opracowaniach samych adresów stron internetowych, gdyż strony internetowe są tylko nośnikami analizowanych treści, a zatem pozostaje w mocy klasyczny zapis tekstu według schematu: *autor, tytuł*. Ponieważ jest to nośnik zmienny i często ulotny podaje się na końcu datę dostępu do strony.

5. Metoda

Ze względu na interdyscyplinarność problematyki rozprawy, Autor poprawnie przyjął złożoną metodę badawczą: historyczną i teologiczną, która ujmuje problematykę w świetle Objawienia Bożego i nauki Kościoła. W pracy także korzysta z metody analizy i metody porównawczej, które wytyczają konsekwentnie linię skutecznego postępowania w realizacji postawionego celu. Niestety mówiąc o swoich metodach pracy naukowej Autor wspomina ogólnikowo o „metodzie analityczno-syntetycznej” (s. 8), która w takim sformułowaniu budzi szereg wątpliwości i dyskusji.

II. Ocena formalna rozprawy

Rozprawę doktorską pana mgra Marcina Imacha cechuje wymagana poprawność języka (stylistyczna, gramatyczna i ortograficzna). Nie budzi także zastrzeżeń używana przez niego terminologia, jak również przestrzeganie akapitów, czy poprawności komputerowego wykonania, chociaż Autorowi nie do końca udało się uniknąć drobnych uchybień, i tak np.: na s. 62 brak jest spacji („Zaznaczył, że todzięki [!] nim dokonał się postęp w chrystianizacji tego kontynentu”: na s. 78

znajduje się literówka („Trzeba też [!] zauważyć, że przedstawiane w Synodach Kontynentalnych postulatory...); a na s. 85 aż dwie jedna po drugiej („z przedstawicielami [!] wspólnot muzułmańskich we Włoszech. Na spotkaniu byli także obecni ambasadorowie [!] krajów, gdzie ludność jest w przewadze muzułmańska”.

Potraktował także w liczbie pojedynczej łacińskie „lineamenta” („Następnie ten sam rozdział ukazuje *Lineamentę* oraz sam przebieg Synodu”, s. 9), chociaż jest to liczba mnoga. Zdarza się też Autorowi pomylić okolicznik miejsca z okolicznikiem czasu, np.: „W 1994 roku takie Zgromadzenie miało miejsce dla Afryki, w 1997 roku dla Ameryki, następnie w 1998 roku dla Azji oraz tego samego roku dla Oceanii” (s. 57); „Miało to zatem miejsce na długo przed faktycznym rozpoczęciem Synodu” (s. 62). Okolicznik miejsca – wskazuje na miejsce dziania się czynności (*gdzie?*), a także kierunek działania (*skąd?*, *dokąd?*, *którędy?*), dlatego we współczesnym językoznawstwie wyróżnia się dodatkowo *okolicznik kierunku*. *Okolicznik czasu* zaś to część zdania odpowiadająca na pytania: *kiedy?* *od kiedy?* *do kiedy?* Zdarza się również Autorowi nadużywanie dużej litery, np. kiedy pisze o „Synodach Kontynentalnych” (s. 78), krzyżowcach i agentach „Zachodnich” [!] mocarstw (s. 79).

Ponadto Autor wspominając o historii terminu „inkulturacja” mówi, iż Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej *Catechesi tradendae* podjął temat „akulturacji czyli dialogu pomiędzy kulturami oraz inkulturacji czyli dialogu pomiędzy wiarą a kulturą” (s. 62). Termin „akulturacja” w różnych dyscyplinach naukowych ma nieco odmienne znaczenie. W antropologii „akulturacja” powiązana jest z takimi pojęciami jak wzór kultury, czy dyfuzja kulturowa. Niemniej jest to proces polegający na gwałtownym przeobrażaniu się jednej kultury pod wpływem innej kultury, „zderzenia kultur” bardziej niż „dialogu”.

Te drobne uwagi techniczne mogą być przydatne przy wydawaniu tej pracy drukiem, nie podważają one jednak w żadnej mierze jej wartości.

III. Pytania

1. Obserwowane, zwłaszcza w ostatnim czasie, skrajne postawy społeczności muzułmańskiej mające na celu prezentację siły oraz bezwzględność, wobec upadłego moralnie świata łacińskiego, utrwalają w społeczeństwie przekonanie, że islam jest religią miecza i terrorystów. Zatem rodzi się pytanie czy w atmosferze społecznego przerażenia islamem jest możliwe prowadzenie dialogu?
2. Jakie praktyczne działania można by już dzisiaj podjąć w katolickich ośrodkach naukowych w Polsce, by bardziej zdynamizować zaangażowanie na rzecz starożytnej kolebki chrześcijaństwa na Bliskim Wschodzie?

IV. Wniosek końcowy

Opracowanie podjętego problemu jest poprawne metodycznie i erudycyjnie pod względem merytorycznym. Podniesione w recenzji drobne zastrzeżenia, pytania czy wątpliwości mogą być przedmiotem dyskusji. Autor bez żadnych wątpliwości zrealizował stawiany cel. Biorąc pod uwagę liczne walory pracy stwierdzam, że recenzowana rozprawa jest w pełnym znaczeniu dziełem naukowym i spełnia wymagania stawiane przez *Ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*. Dlatego stawiam wniosek do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach o kontynuowanie przewodu doktorskiego mgra Marcina Imacha pt. „Misja ewangelizacyjna Kościoła w świetle adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Medio Oriente*”.

M. Dziński